

Vilius Orvidas — maldininkų žygyje pėsčiomis iš Vilniaus į Žemaičių Kalvariją 1989 m. Nuotr. Romualdo Požerskio

Vilius Orvidas

Vaidotas Žukas

Po skulptoriaus Viliaus Orvido mirties 1992 m. rugpjūčio 5 d. liko keli jo paties vaikščiokis raidėmis surašyti sąsiuviniai. Ant vieno viršelio užrašas: „Dabar tesusirenka visi pasilgę rojus, poilsio ir ramybės vietos, amžino laimingumo vietos, kur nebėra ko bijoti Barbarų...“

Ir Viliaus senelis Jonas Orvidas, ir tėvas Kazys buvo akmenų meistras. Motina Morta Orvidienė sako: „Anie ir dangų akmeninių paminklų pridirbs“.

V. Orvidas nesimokė profesionalaus meno, nėjo akademinę mokslų, net ir aštuonmetę baigė, tarnaudamas sovietinėje armijoje, saugodamas kalinius Sibire, Vorkutoje. Vėliau, įgavęs gyvenimo patirties, skaitydamas Rytų išminties, Evangelijas, apaštališkus laiškus, taip pat kai ką iš 20 a. rusų ir lietuvių religinių mąstytojų, be to, turedamas pagavę ir jautrų žvilgsnį, Vilius tapo šviesiu, protingu, gilią dvasios žmogumi.

Neįmanoma kalbėti apie Vilių Orvidą, nevertojant religinių sąvokų. Visas aktyvusis ir vaisingasis, apie 20 metų trukęs skulptoriaus kūrybos periodas buvo kartu ir Dievoieška. Tai subrandino jo psichinę ir fizinę savitvardą, retą dvasinį tobulumą. Jis buvo uolus maldininkas, religinių švenčių dalyvis, malonėmis pagarsėjusių vietų, bažnytinį paveikslų lankytojas. 1989 m. įstojo į atgimtančios Lietuvos Mažesniųjų brolių pranciškonų vienuoliją, gavo Gabrieliaus vardą. Skulptorius kurį laiką bandė gyventi ir „sikomponuoti“ Kretingos pranciškonų vienuolyne, bet pajutęs ir čia tam tikrą vienuolišką „užtikrintumą“, „sotumą“, gavo leidimą grįžti į tėviškę, prie savo

skulptūrų. V. Orvidas buvo išikūnijęs neformalumas: savęs išsivadėjęs, atsidavęs kūrybai ir kitiems — kitiems netgi labiau nei plastinei kūrybai, ypač jeigu jautė, kad žmonėms reikia ne jo skulptūrų, bet žmogiškos, dvasinės pagalbos. Ne tik besivaudojantiems nuo alkoholio, narkomanijos ar kitų ydų bei ligų žmonėms, bet ir šiaip gyvenimo prasmės ieškantiems ar paprasčiausiems nepatipeliams — visiems jis suradavo laiko, maisto, vietą nakvynėi. Gargždėse muziejuje jie visi buvo priimami kaip lygūs tarp lygų, buvo skatinami ką nors nuveikti, padeonstruoti savo meninius, muzikinius, aktorinius ar dar kokius sugebėjimus, statė jų kūrybą sodyboje kaip pilnavertę, šalia savo skulptūrų. Jei iš kūrybinių bandymų nieko neišėjo, Vilius duodavo užsiurbeliamis elementariausio darbo: kasti griovius ir tvenkinius, nešioti ar vežioti lengvesnius akmenis, sodinti medelius, krūmus, gėles ir pan.

Viliaus sukurtasis muziejus yra tarsi kelių lygių: apatinė požeminė katakombinė dalis — dabar daug kur užgriuvusi; vidurinė — „normalioji“, nors ir čia laukia įvairiausių reliefų klišių, laiptai, pylimai, grioviai; ir aukštutinė, pasiekiamą tik užsiropštus ant velėna užkrautų stogų, piramidžių, didžiųjų akmeninių terasų, rietuvių, ant storių, penkiamečių kelmų. Ilgainiui visa sodyba įgavo milžiniško, taisyklingo trikampio formą. Ši krikščioniškoje ikonografijoje tradicinė Apvaizdos akis — V. Orvido sąmoningai komponuota, apjuosta kanalais, akmenų ir žemių pylimais — aiškiai matoma tik iš lėktuvo. Būdamas gana trapios sveikatos — turėjo igimtą širdies

Viliaus Orvido skulptūrų muziejaus fragmentas. Nuotr. Aleksandro Kastelnicko

reumatą — V. Orvidas veikė neįtikėtinais placiai. Sovietmečiu pasamdydavo kranus, sunkiuosius savivartius, buldozerius. Jo užsakymu sodyboje kurį laiką dirbo ir Šaitekiuose stovėjusio sovietinės armijos poligono technika, visą laiką padėdavo aplinkinių kolchozų mechanizatoriai. Kelis kartus, norėdamas pakelti itin aukštus ažuolus ar didelius akmenis, V. Orvidas iš Klaipėdos uosto parsisamdė japonišką kraną „Kato“.

Viliaus bičiulius, o ir patį skulptorių dažnai stebino ir skaudino valdžios pareigūnų, žurnalistų, dailės ir kino kritikų, spaudos ir televizijos žurnalistų pateikiama nuomonė (mėgstama iki šiol!), kad Gargždėse kaimo sodyba — tai absurdo, nesamonių muziejus. Vis dėlto „kvailysčių“, „absurdo“ apibūdinimas nebūvo vien sovietinio oficiozo, miesčioniško skonio ar tiesiog neišmanėlių pramanas. Dauguma V. Orvido kūrybinių paradoksų (gal žemaitiškų, gal pranciškonų) buvo lygticia provokuojami: skulptūros sustatytos tvarte — tarp karvių, kiaulių gardų, vištų laktų; sūpynės vaikams įrengtos virš gilaus, avilais papuošto tvenkinio; melioratorių išrauti šimtamečiai ažuolai, pastatyti šaknimis į viršų; ant penkių metrų aukščio kelmo užkeliama skulptūra, o ant kitos drutos, kelių metrų kaladės užkeltas poros metrų skersmens akmuo; į antrąjį, dziunglėmis vadinamos patalpos aukštą, kuriame įrengti gultai svečiams ir kopyčia, nėra laiptų — gali ropštis kaip moki; kaimiškas brikelis ar aerorogės įtaisytos kelis metrus virš žemės (ankstyvojoj jaunystėj Vilius pats tomis

aerogėmis lakstydavo po apsnigtus apylinkių laukus). Muziejuje tarp skulptūrų ir pastatų laisvi vaikštinėję povai, fazanai, bėginėję pentardos, po akmenynus šokinėję ožkelės, aptvaruose ar pievelėse ganėsi didžiariagis kalnų ožys, asilai, avinėliai, sodyboje nuolat buvo laikomi triušiai ir keli gražūs šunys. Vasarą sulapodavo, sužydėdavo gausybę įprastų ir retų gelių, krūmų, medžių. Nuostabu tai, kad autorius to nesugalvodavo sąmoningai, siekdamas nustebinti ar šokiruoti namiškius, žiūrovus, valdžią. Tai buvo natūraliai ekspresyvi, pritvinkusi autoriaus būseną, galinti poetinį ir religinį mąstymą paversti realiais gamtos ir meno objek-

tais, bendravimo būdu. Norint patekti į sodybos-muziejaus centrinę dalį, reikia pralsti pro žemus akmeninius varus, apie 130 cm aukščio angą, paliktą po didele akmenų rietuve. Vilius sakė: „Lai žmonės nusizemina...“ Lyg perspėjimas, įvadas, ženklas, kad čia egzistuoja kitas mąstymas, kitas tempas.

Viliaus Orvido kūryba dažniausiai yra tematiškai angažuota, aktyvi ir plastiniu, ir idėjiniu požiūriu. Šio skulptoriaus fenomenas — tai sugebėjimas kartais keliais kalto kirčiais, vien neaukštu reliefu „uždegti“ akmenį, prašnekinti jį ekspresyvia menų kalba. Skulptorius išmoningai ir išmintingai panaudojo per milijonus metrų susidariusią autentišką akmenų formą, spalvą, toną, visas šventas ir velnio „pėdas“, iškilimus, spalvotas siūles, kiaurymes. Natūrali, ledynmečių menanti riedulio forma arba iš marmuro karjerų atskelta nuolauza kartais padiktuodavo pačią naujos skulptūros idėją. Kurdamas savo skulptūras, V. Orvidas galėdavo pasinaudoti ir menkavertiais bažnytiniais paveikslėliais, šventoriuose pardavinėjamosis fotografijomis. Užtekdavo „pasiskolinti“ tik kokios karunos ar lelijos piešinį, nukryžiuotojo krūtinės ląstos formą, šventosios smakro ar užmintos gyvatės žandikaulio liniją, ašarotą vienos ir bauginantį kitos žvilgsnį.

V. Orvido kūrybos viršūnė — keliasdešimt Švč. Mergelės ir Motinos Marijos akmeninių

Vilius Orvidas. „Švč. M. Marijos Lurdas“. Apie 1985 m. Gargždėse km., Salantų raj. Nuotr. Jono Danausko

skulptūrų: su kudikėliu ir be jo, su angelais, karūnomis, aureolėmis, Rožynais, širdį pervėrusiais kalavijais ir pan. Didžioji dalis jų yra patioje sodyboje, kitos išvežtos po Lietuvos bažnyčių šventorius, kapus. Dažniausiai tai liūdno Dievo Motinos tipas, artimas pusę amžiaus trukusios sovietinės okupacijos nuotaiksom ir apskritai visam lietuviškajam etnosui.

Dar gyvam esant, apie V. Orvidą sklido legendos. Muziejuje nuolat matydavai vaikščiojancius lankytojus, vasaromis prie įvažiavimo stovėdavo dešimtis automobilių, autobusų. Kai sovietinė valdžia uždraudė oficialų maršrutą, žmonės juo labiau veržėsi aplankyti savo automobiliais. Sodybos patalpose ant stalų dažnai gulėdavo storus atsiliepių knygos. Pvz., vienoje jų — 3,229 atsiliepių: atskirų žmonių, šeimų, grupių, klasių, stovyklautojų, komjaunuolių, darbo kolektyvų, sovietinių kareivių, kitokių ekskursijų.

Vėliau po Lietuvos Atgimimo 1988 metais, o ypač po nepriklausomybės paskelbimo 1990 metais ir atsivėrus sienoms su Vakarų pasauliu, žymiai padaugėjo muziejų lankytojų iš Vakarų Europos, JAV ir kitur. Absoliuti dauguma — tai nuostabos ir susižavėjimo žodžiai: lietuvių rojus; Eldorado šalis; Meka; akmenų karalystė; žemaitiškas „cadas“; Gyvenimas ir Mirtis; neprastai kerta per smegenis; trūksta lėktuvo; ir t.t. Keli il-

Vilius Orvidas. Švč. Trejybė, fragmentas. Apie 1989 m. Nuotr. Jono Danausko

gesni įrašų pavyzdžiai: „Po to, ką pamatai čia, atsiranda viltis, kad šiandien ne vien tik debilai sudaromų visuomenę“ (Andrius, 1987.08.07).

„Thank you very much for a really magnificent Show. It's unbelievably. It's a unique place. There is nothing similar in the world“ (Akira Momono, California, USA, 1987.07.17).

„Žmogus stipresnis už akmenį, ir Jūs tai įrodėte“ (Kau-nas, „Suktinis“).

Nepaisant sodybos lankytojų susižavėjimo, Orvidų sodyba sovietmečiu buvo Lietuvos komunistinės valdžios pjuodoma, muziejui nuolat grėse priešinio komunistiniam režimui simboliu ir konkrečia neprisitaikiusių žmonių, ypač jaunimo, susitikimo vieta.

LKP CK sekretoriaus L. Šepčio pavedimu 1983.11.25 sodybą apžiūrėjo speciali komisija, sudaryta iš CK Kultūros skyriaus, kultūros ministerijos, ministrų tarybos, CK propagandos ir agitacijos skyriaus, dailininkų sąjungos ir kitų institucijų narių. Komisijos išvadose sakoma:

1. Tokio tipo organizacinė savivalė nesudaro idėjų ir meninių prielaidų visuomeninio muziejaus juridiniam įteisinimui.
  2. Esama sodybos muziejine kryptis žalinga ideologiniu ir estetiniu požiūriu.
  3. LKP Kretingos rajono komitetui pasiūlyta nedelsiant likviduoti religinės tematikos atributiką.
  4. Būtina kontroliuoti, kad objektas nebūtų lankomas.
  5. Uždrausti Klaipėdos ir Palangos kelionių ir ekskursijų biurams nukreipti į sodybą ekskursijas... ir t.t.
- Nuo persekiotojų Viliui ir visai Orvidų šeimai teko gintis ir apsimetant kvailiais, ir oficialiems vizituotojams dumiant akis, ir net ieškant bei gaunant užtarimą Maskvos Kremliuje. Neapsikentęs nuolatinių lietuviškųjų komunistinių ideologų plūdimo tėvas Kazys Orvidas nuvyko Maskvon ir gavo Michailo Gorbaciovos užtarimą, kuris, dar nebūdamas Sovietų sąjungos generaliniu sekretoriumi, buvo lankęsis Orvidų sodyboje Žemaitijoje.
- Be šių oficialių ir pusiau oficialių naikinimo pastangų, buvo aktyvus ir samdytų ar savarankiškų nusikaltėlių veikimas. Sodyboje nuolat išvartydavo kryžius, sudaužydavo skulptūras ar nors galūnes numušdavo.
- Nors po V. Orvido mirties jau praėjo 7 metai, nepriklausomoje Lietuvoje kol kas taip pat nėra sutvarkyta nei skulptūrų, nei viso muziejaus valstybinė apsauga. Nyksta ūkiniai pastatai, maurais ir šiukšlėmis baigia užkati tvenkiniai, dekoratyviniai medžiai ir krūmai baigia užgožti Viliaus Orvido skulptūras. Negana to, skulptūrų mažėja, jos vagiamos, išvežamos, o likusios nuolat išvartomos ar suskaldomos. Taigi, jei gelbstint nebus surasta lėšų, jei nebus imtasi valdžios žmonių, kultūros specialistų ir Bažnyčios atstovų ryžtingų ir vieningų veiksmų, po kelerių, daugiausiai po kelių dešimt metų nebus ko gelbėti.
- Vilių Orvidą be jokių avansų galima statyti šalia kelių kitų iškilusių 20-jo amžiaus lietuvių dailės meistrų — šalia JAV gyvenusio grafiko Viktoro Petravičiaus ir Prancūzijoje kūręsio skulptoriaus Antano Mončio. Šių trijų modernių menininkų darbuose be originalios formos labai ryškūs ir pirmapradiš pagoniškas gaitavas, krikščioniškos minties polėkis, suteikęs temai naujos prasmės, gilumos ir laisvės. New Yorke gyvenantis poetas ir kino režisierius Jonas Mekas sako, kad 20-me amžiuje Lietuva turėjo tik du genialus: Mikalojų Konstantiną Čiurlionį ir Vilių Orvidą.
- Rašinio pradžioje minėti keli sąsiuviniai, surasti po skulptoriaus mirties. Vieno jų pirmajame puslapyje, šalia evangelijų citatų, įrašytas Viliaus Orvido šūkis: „Padorus lietuviui, vienykime!“

AUGANTYS AKMENYS

Edita Nazaraite

įsiklausiau į akmens augimą:
dauginanti tylą per laiko slinkti.
atsimerčiau kuo plačiau, kiek galėdama,

ir pamačiau savo dideles bedas
tokiomis mažomis
per akmens augimą.
pabučiavau augantį akmenį
ir palikau savo meilės pėdsaką
laiko laukuos,
akmeniniam laike.

2

savų neapkenčiamą,
svetimų nesuvalkta,
kur galiu eiti šiandien,
ar kam paverkti ant peties?
pamirški tuos moteriškus
paverkšlenimus,
atmink, kad esi vadinama uola,
suakmenėjusia, bejausme:
juk tokio portreto tetroškai?
ar menkystai suvokti,
jog tavo akmeninis veidas —
tik siena prieš pulčiai?
todėl niekad nelaimi išminčiai,
pagarbą sielos slenkščiu
rodydami

3

žolės dūksmas, žolės siautimas,
žalias sukilimas
prieš Lietuvą, prieš dogmas,
tegul ir naujas, ir vėlgį užsienines!
Aš dainuoju kartu su pagonimis,
kūrių nebeliko mano pastogėj,
aš dainuoju drauge su Witmenu,
kurio svaiginančiai mėlynų akių niekada
nematysiu, nes gimiau ne laiku,
ne tais pasiutusiais metais,
kai žalias žolės dūksmas
gniauzė ameriką,
pjūdė europą,
sprangino godumo įsikūnijimą —
azijas!
koks šetoniškas laikas,
praleistas, pavėluotas, nepatirtas,
ačiū, tau motina Indija,
už leidimą patikėti
kitu gimimu!

4

išvesk iš kambarių,
kurių sienos nukabinetos
auksinių remų paveikslais,
kur meksikiečių tarnaitės
baltomis prijuostėmis
valo dulkes nuo tavo veido,
ir kur papūgėlės gieda
kaip rojaus paukštėliai!
aš nekenčiu tavo žydro baseino,
tavo gausybės dolerių,
tavo buko veido,

tavo samdytų prostitučių,
gelbejančių skęstantį tavo pasitikėjimą
ir tavo linkstančią pavėjui
suvargusių ir susenusių varpų...
vargę, kaip tu moki skaičiuoti
mano nuostolius,
vargę, kaip tu moki skaičiuoti
savo erekcijas,
gyvuleli, erukėli,
taip toli tau iki įsčių malonės...

5

svaigau rožių sode,
ant baltų hamakų,
tavo šilkinų rankų glostoma,
mano Marija šventiausioji,
moterie švelniausioji,
saule skaisčioji,
savu tu nektarą nešioji,
gėralę gyvybės ir stebuklo,
susilietimo ir baimės,
pagarbos ūksmėse
nei sodų šešėliuos, mieloji,
smuiku vis groji, vis groji
kurtiesiems

6

virš raudonų jūrų,
viršum rausvų jų putų,
mergele skaisčioji,
mergele rūtų ir dūpų,
padangų madona, variklių deive,
alyvuota, benzinu dvokianti, atsakyk,
kur tos stornos užmuštos,
pakeleis ir sankryžose,
kur tos voverės sutrauktos,
pakeleis ir kryžių keliuos,
kur tas tavo ponas Dievas
bingo žaidimų užmuštas
suvargusių bažnyčių rūsiuos...
padėk puokštelę neužmirštuolių,
jų mažų gelečių ir senų laikų,
be oskarių, be pompų, be guminių
prezervatyvų.

7

aš laisva kaip tigri,
siaučianti tarp laukinių žolių ir sausros klastos!
aš laisva savo vaiko užpakalį!
aš laisva savo letenas,
šokusias per žmogaus mėšlą!
aš laisva laiką
savo bedievišku lietuviu,
vis tikėdama į gamtos įščias,
į jos žiauriają tiesą:
mano katytė bėga bučiuoti
mažos mergaitės,
palikusi savo rytinį edalą,
o mano katinas, nieko nebedamas,
ramiai rija, ir rija, ir rija,
iki pat galo,
švariausiai išlaizydamas
savo dubenį —
kas jam tie
pasilaizymai.

Svajonė, poezija ir tikrovė

Buvo svajonė. Svajonė vėl ruošti poezijos šventę. „Kad būtų kaip seniau, — prisiminė Lietuvos Bendruomenės Kultūros pirmininkė Marija Remienė, — pavasarišiais visada laukdavome poezijos švenčių, jaudindavomės, atrodė ir pavasaris be poezijos neateis“. Susibūrė pasvarstyti, ar verta atgaivinti poezijos šventę, ar dar myli, ar dar nori klausyti žmonės gyvų eilių, ir pradėjo planuoti. Būta nerimo, rūpesčio, kviečiant, derinant, visam LB Kultūros tarybos komitetui užteko darbo. Skaitėm *Draugę*, matėm kaip keičiasi planai, kiek reikia entuziazmo, noro ir užsispyrimo sutikti pavasarį, ypač kad šiais metais ir užsimota plačiau: penktadienio vakarą kvietė į Jaunimo centrą, šeštadienį į Lemontą, Dailės muziejų salę, PLC, o svečias iš Lietuvos Vytautas Landsbergis sekmadienį aplankė ir Clevelando poezijos mėgėjus. „Labai jaudinuosi, — prisipazino Marijos Remienė, — kai vaziavau pyragų pasiimti, pradėjo lyti. Ar susirinksi? Ir kaip nesijaudinti, kai staiga

suzinai, kad ir vėl taip gerai suderinta programa gali pradėti svyruoti. Taigi penktadienį, gerokai prieš septintą valandą vakaro, į Jaunimo centro kavinę pamazū po vieną, po du ar net būreliais rinkosi žmonės, dauguma ne lietsargius, o gerą nuotaiką atsi-nešdami su savimi. Atėjo susitikti su savais poetais. Galėjo čia pat salėje ir mėgstamą knygą nusipirkti, bet nesku-bėjo, laukė gyvo žodžio. Sveikindama visus susirinkusius, Marija Remienė pirmomis poetiškais žodžiais nutiesia tiltą į poezijos pasaulį, sakydama, kad „poetas perduoda lyg savo alsavimą, lyg plakantį pulsą, lyg natūralų žmogaus vilčių ir minčių tekėjimą“, pakviečia Violetą Drupaitę šiam vakarui vadovauti. Smagu pristatyti jau pažįstamą, jauną įvairiapusiškai kurybingą žmogų Vy-tautą Landsbergį — poetą, publicistą, teatro ir kino re-zisierių, į šią šventę atsive-zusį pluoštelį eilių iš ruošia-mos spaudai knygos ir savo filmus. Taigi premjera. „Kas ten? Kas beldžias ten? į mano sielos langus/ vestuvių naktį/

klausia mano brangioji/ prig-ludus man prie peties/ Tai šaltis ir vėjas, brangioji/ pro tarpdurio vėsurą traukiantis skersvėjis/ isileisk, sakau/ į šilkinį naktinių suknelių kvapą/ leisk užmigti jam pavargusiam/ krūtų pavėsyje ties apgamo kryžkele. /Ne, ne/ nelaukai atsako mano brangioji/ ir akimirksniu į ledą pavirsta/ pavargusi vėjo širdis. Šio penktadienio vakaro programoje dalyvavo savi poe-tai. Kaipgi neatėiti, kaipgi dar kartą neišgirsti Eglės Juodvalkės, „poetės visiems laikams“, kaip rašė *Draugas*, primindamas, kad praėitų metų rudenį ji skaitė eiles Lietuvoje, Druskininkuose. O ir čia, Čikagoje, Balzeko mu-ziejuje, jai dalyvaujant įvyko išpūdingas renginys, kur poe-zija ir muzika, kaip dvi geros bičiulės buvo kartu. Eglė Juodvalkė skaito eiles, o aš pris-simenu štai šias: „Nesu sėslī/ Bastaus/ Nepasitenki-nu keturiom pasaulio sie-nom./ (rytą lubas nudazo melsvai ir kambario kampe pakabina saulę/ (vakare ją pa-keičia mėnuliui, o lubas už-

dengia juodu brezentu) /Bet aš bastaus/ vingiuotais ke-liais/ be sienų, lubų ir saulės/ /neiškodama nieko. /Aš esu/ nepastovi/ ir netikinti/ tai mano gyvenimo prasmė“. Atviro sienos, didelis svaig-sus išsipildęs noras, naujos galimybės leidžia visiems lan-kytis, buvoti ir čia, ir ten. Dainuojanti, mylinti, susiro-pinusi poetės Julijos Sva-baitės širdis, apsilankiusi Lie-tuvoje, skausmingai pajutusį dabartį, kalba mažu apieistų vaikų ramiu balsu ir nesu-laukiusi išsilieja malda: „Ne-pyk ant pasaulio, Viešpatie/ Neteisk, nebausk, atleisk, / Nuo maro, bado ir ugnies/ Gelbėk tėvyne/ Alkanus jos kodikius pamaitink/ Velykų rytą/ Kristoforo vandeniu/ Sielas nuplauk. Violeta Drupaitė pristato, apibūdina kiekvieną poetą, primindama jų kurybinę veik-lą. Deja, dėl asmeniškų prie-zasčių, JC kavinės salėje ne-dalyvavo poetė Liūnė Sutema. „Taciau paskutinę minutę mus sutiko išgelbėti gerai vi-sapusisškais talentais žinoma Aldona Jurkutė, — pristatė vedančioji. Aldona Jurkutė, parinkusi iš leidinių *Grafiti*, *Tebūna tarytum pasakoj, Ne-bera nieko svetimo*, puikiai deklamavo eiles. Liūnės Sute-mos poezijoje „atsiskleidžia

„Poezijos diena“ dalyviai gegužės 22 d. Lietuvos dailės muziejuje, Lemonte. Iš kairės: Violeta Drupaitė, Alfonsas Tyruolis-Šešplaukis, Vytautas V. Landsbergis, Liūnė Sutema, Eglė Juodvalkė ir Julija Svabaitė.

žmogiškos būties tragizmas, išplaukiąs iš jos laikinumo, trapumo, nepastovumo, pri-klausomybės, apspręstumo. Taciau tame tragiškume Liū-nė Sutema nėra apatiška, nėra kapituliuojanti, nėra pasy-vi“ (cituoju K. Reikalą): „Ne-prijaukinsi manęs mirtie, / tik sugausi klastingai — staiga, — / kai saulė puolus ant gruo-do / išsilies, įklampindama provėžoj / mano pėdas giliai — / kai raidės ant apledėjusio lango / pražydės nuo šerkšno baltai, / nesulaukė atodėrio —; kai beglostant mylimą veidą, / skaudai šviesa iškraipys pažįstamus bruožus / ir daiktų kietas briaunas — kai saulė išduos tų paimsi / neprijau-kintą mane“. Jei poezijos pavasaris, tai ir rašinytis turi būti pilnas poe-zijos; kas geriau jei ne poetai apdainuoja mūsų slapčiausias mums. Klausomės Alfonso Šešplaukio - Tyruolio eilių. „Tai retas šviesuolis, pašven-tęs didžiąją savo gyvenimo da-lį vien literatūrai“. O tų eilių gražumas, klausau, klausau ir staiga mano mintyse atsirado mūsų Bocelis, tos patios seno-sios lietuvių kartos atstovas, kuriam taip pat, eiles skai-tant, žodžiai plaukia lyg me-dum patepti. Kas gali būti gražiau už „Sugrįžimo viltį“? „Ant liepos mėnesių palau-kių / Pabiro rytmečio rasa/ Aš, lydinti tave jaunystė, / Ten pabėgėsiu dar basa / ... Aplodismentai. Ar tau tai patinka, ar ne, sujaudina tave, sukre-čia ar privertia šypotis, o gal sužinojo, kad juos gales panaudoti savo filme, kai supra-to, kad visi galės išgirsti gyvą, poeto žodį, nes Birutė Nagienė išleido audio kasetę, tada su Sigitu Parulskiu ir sumontavo visą juostą. Turima dokumen-tinė medžiaga dažnai pasiūlo savą temos variantą, tada žy-miai mažiau erdvės juostos autoriaus jausmams, bet visa-dą yra pasirinkimo momentas, kokiais vaizdais, kokiais žo-džiais prabilti į žiūrovą. Taip netikėtai poezijos šventėje su-sitikome ne tik su Henriku Nagiu, bet ir jo bičiuliais. Ir vėl išsiliejo „Svajonė“, svajonė apie sakalą: „Norėčiau prisi-

bo daugiau, darbas ir apar-a-tūra buvo sudėtingesni, tada ir operatorių, bendramintį bu-tina turėti, kaip šiame buvo puikus profesionalas A. Blyza. Šiame filme norejo parodyti savo gyvenimo kely sutiktą la-bai geriamą ir vertinamą poetą, norėjo priminti, kiek poetų anais laikais buvo ne-išgirstų, neįvertintų, tiesiog nutylėtų, bet poetas Vytautas P. Bložė vis kalbėjo ir kalbėjo apie tėvą. Filmas, nors vadi-namas dokumentiniu, tapo do-kumentiniu-vaidybiniu ar no-vele Tėvo, o gal tautos skau-džios istorinės praeties ir jau-kių, jau nebesančių namų, pri-siminimu. Ar ne apie tai pasa-koja ir poeto eilės: „oi kas dažo, kas rausvina medžių ir krūmų šakas, paežerių uogas? / oi kas sukasi virš galvų, kas virtuvės pravirą langą klebe-na? / oi kas pušų viršūnėse viltis, jausmus — poeziją, juk tai — grožis, tyliai atsiveriantis mums. Klausomės Alfonso Šešplaukio - Tyruolio eilių. „Dirbant kilo noras sukurti seriją dokumentinių meninių filmų apie menininkus. Kino aparatą padėjo į šalį, pasiėmė video: pats ir scenariistas, ir režisierius, ir operatorius. Taip ir atsirado filmai apie V. Kašubą, apie Nyką-Niliūną. O medžiagą filmui apie H. Nagį kaupė jau seniai, nuo pirmos pažinties dienos, kai poetas Vilniuje apsilankė. Kalbino žemininkus — Nyką-Niliūną, Kazį Bradūną, kalbino Sigitą Gedą ir Liudviką Jakimavi-čių, Birutę Nagienę, o kai pa-matė senuosius jaunystės kad-rus iš Katiliškių archyvo, kai sužinojo, kad juos gales pa-naudoti savo filme, kai supra-to, kad visi galės išgirsti gyvą, poeto žodį, nes Birutė Nagienė išleido audio kasetę, tada su Sigitu Parulskiu ir sumontavo visą juostą. Turima dokumen-tinė medžiaga dažnai pasiūlo savą temos variantą, tada žy-miai mažiau erdvės juostos autoriaus jausmams, bet visa-dą yra pasirinkimo momentas, kokiais vaizdais, kokiais žo-džiais prabilti į žiūrovą. Taip netikėtai poezijos šventėje su-sitikome ne tik su Henriku Nagiu, bet ir jo bičiuliais. Ir vėl išsiliejo „Svajonė“, svajonė apie sakalą: „Norėčiau prisi-

jaukinti sakalą, / pilką, išdidų paukštį, / aitvaro brolių / Norėčiau prisijaukinti sakalą, / gin-tarinėm akim, / vienai vienin-telei medžioklei, / kurios ilgė-jausi visą gyvenimą. / Norė-čiau prisijaukinti sakalą, / rai-bai geriamą ir vertinamą poetą, norėjo priminti, kiek poetų anais laikais buvo ne-išgirstų, neįvertintų, tiesiog nutylėtų, bet poetas Vytautas P. Bložė vis kalbėjo ir kalbėjo apie tėvą. Filmas, nors vadi-namas dokumentiniu, tapo do-kumentiniu-vaidybiniu ar no-vele Tėvo, o gal tautos skau-džios istorinės praeties ir jau-kių, jau nebesančių namų, pri-siminimu. Ar ne apie tai pasa-koja ir poeto eilės: „oi kas dažo, kas rausvina medžių ir krūmų šakas, paežerių uogas? / oi kas sukasi virš galvų, kas virtuvės pravirą langą klebe-na? / oi kas pušų viršūnėse viltis, jausmus — poeziją, juk tai — grožis, tyliai atsiveriantis mums. Klausomės Alfonso Šešplaukio - Tyruolio eilių. „Dirbant kilo noras sukurti seriją dokumentinių meninių filmų apie menininkus. Kino aparatą padėjo į šalį, pasiėmė video: pats ir scenariistas, ir režisierius, ir operatorius. Taip ir atsirado filmai apie V. Kašubą, apie Nyką-Niliūną. O medžiagą filmui apie H. Nagį kaupė jau seniai, nuo pirmos pažinties dienos, kai poetas Vilniuje apsilankė. Kalbino žemininkus — Nyką-Niliūną, Kazį Bradūną, kalbino Sigitą Gedą ir Liudviką Jakimavi-čių, Birutę Nagienę, o kai pa-matė senuosius jaunystės kad-rus iš Katiliškių archyvo, kai sužinojo, kad juos gales pa-naudoti savo filme, kai supra-to, kad visi galės išgirsti gyvą, poeto žodį, nes Birutė Nagienė išleido audio kasetę, tada su Sigitu Parulskiu ir sumontavo visą juostą. Turima dokumen-tinė medžiaga dažnai pasiūlo savą temos variantą, tada žy-miai mažiau erdvės juostos autoriaus jausmams, bet visa-dą yra pasirinkimo momentas, kokiais vaizdais, kokiais žo-džiais prabilti į žiūrovą. Taip netikėtai poezijos šventėje su-sitikome ne tik su Henriku Nagiu, bet ir jo bičiuliais. Ir vėl išsiliejo „Svajonė“, svajonė apie sakalą: „Norėčiau prisi-

Laima Krivickienė
SANTAROS ŠVIESOS
SUVAŽIAVIMAS

Santaros Šviesos suvažiavi-mas Lietuvoje vyks š.m. bir-zelio 17 d. Vilniuje ir birželio 18-20 d. Anykščiuose. Suvažiavimo programos te-mos: Vilniuje — „valdžia, žiniasklaida, visuomenė“, Anykščiuose — „Istorijos tik-rumas“, „Populiarioji kultūra“, Teatras ir kiti menai“. Rengėjai labai prašytų iš anksto pranešti apie savo ke-tinimus atvykti ir dalyvauti suvažiame. Pranešti galima E-mail: ni-jole@osf.lt arba egd.ausra. @post.omnitel.net arba telefo-nu Nijolė Lozoraityte (370) 2 22 36 98.

„Poezijos diena“ vakaronėje Jaunimo centre gegužės 21 d.: poe-tas, režisierius Vytautas Landsbergis ir Laima Anyšienė.

MSP

Lietuva — New York — Paris...

Algimantas A. Naujokaitis

Šiuolaikinio meno centre surengtoje pačių jauniausių Vilniaus dailininkų — Dailės akademijos studentų darbų parodoje „Nesaugūs“ eksponatai kaboją ne tik salėse, bet ir šių rūmų... tualetuose. „Lietuvoje to dar nebuvo“, — pagalvojau, apžiūrinėdamas juose iš fotografijų padarytą Aidos Kacinskaitės, Ingos Raubaitės ir Vilmos Šileikienės foto instaliaciją „L'Exposition“. Instaliacijos tualetuose kaboją veidrodžių vietoje. Tad pasiruošęs žvilgtelėti į veidrodį, pamatyti savo veidą ar šukuoseną, išvysti fotografijas, kuriose per stiklą atsispindi trijų šios instaliacijos autorių veidai.

Nesuvokdamas, ar tai menas, ar triukas, užkalbinau vieną šio darbo autorę, fotografijos ir video meno specialistę studentę (beje, žinomo jauno, taip pat netradiciškai rašančio, poeto Fido Šileikos žmoną) Vilną Šileikienę, prašydamas apibūdinti nematytą — neregimą instaliaciją.

Už akademijoje gerai įvertintus darbus mes, trys jų autorės, praktikai gavome mėnesio išvyką į Paryžių, — pasakojė V. Šileikienė. — Blaškėmės po Paryžių, gražiai leidamės gražų laiką ir norėdamos jį taip pat gražiai įprasminti. Gatvėse ir aikštėse aibės turistų maišėsi po kojomis, liste lindo akys, lyg išprotėję, būriais fotografavosi, dirbtiniai šypsojosi, už nugaros jausdami Eifelio bokštą, Noterdam Katedrą ir Leonardo de Vinci „Moną Lisą“. Jie puikiai žino, prie kokių objektų reikia fotografuoti, kad grįžę galėtų pasiukiuoti. Norom — nenorom muom, trims vilniėtėms, kilo noras tam pasipriešinti, nors nelengva nugalėti nuo seno įprastą, bet jau įkyrėjusį, norą taip fotografuoti. Tad ką gi daryti žmogui su foto aparatu? Garsių Paryžiaus muziejų ir galerijų tualetai, grožiu ne kiek nenusileidžiantys ekspozicijų salėms, įkvėpė mus išsiamžinti juose. Taip ir atsirado mūsų trijulės atspindžiai Luvre (Musee du Louvre), Modernaus meno (Musee National 'd' Art Moderne — Centre Georges Pompidou), Valstybinio muziejaus (Musee National du Moyen Age — Therme S de Cluny) ir t.t. tualetų veidrodžiuose. Taip gimė šių fotografijų ciklas — projektas „L'Exposition“. Šiuolaikinio meno centro direktoriaus Kęstutio Kuizino pakviestas, savo projektą-instaliaciją mes pristatėme parodai „Nesaugūs“, o kelias fotografijas įruošėme šio centro bei jos

kavinės tualetų patalpose. Tad Šiuolaikinio meno centro tualetai virto ekspozicijų salėmis, į kurias gali užėiti kiekvienas. Tokiu būdu Paryžiaus lyg perkeliamas į Vilnių.

Aiškindama šį jaunųjų dailininkų darbą, parodos kuratorė Eglė Rindzevičiūtė jį apibūdino maždaug taip: veidrodyje visada sutinki ne tai, ką norėtum sutikti — ne tikrą save, bet savo grimasas.

Panašiai apie grimasas galima pasakyti ir žvelgiant į kitos, kartu su V. Šileikiene Paryžiuje pabuvojusios dailininkės Ingos Raubaitės darbą „Paris-Vilnius“. Jame — vien Paryžiaus moterų lūpos, vėlgį išreiškiančios įvairias grimasas, nuotaikas, meilę, kląstą ir t.t. Bet svarbiausia, šiame darbe, pasak jo autorės, iki kaulo smegenų įsiėdusi tradicinė, neretai banali portretinė fotografija, pakeičiama iš svetur, iš Paryžiaus parsivežtais veidų fragmentais. Šis projektas man priminė Fluxus meninio judėjimo dalyvės Yoko Ono dar 1970 m. New Yorke sukurtą filmą *Kojos*. Kadruose — 365 New Yorko menininkų bendruomenės narių kojos, nuo pėdos iki kelių. „Jos man priminė skulptūras“, — tuomet pasakė Yoko Ono.

Taigi jaunųjų dailininkų darbuose padvelkia ne tik Paryžiumi, bet ir kitu pasaulyje meno centru — New Yorku. Štai, „metęs žvilgsnį į toje pat jaunųjų parodoje eksponuotą Jono Zagorski kūrinių — performansą *Prievarta prieš save*, net aiktėčiau — man šmėkstelėjo mintis, kad vel matau kino kadra — šį kartą iš Jono Meko filmo *Kalėjimas* (The Brig). Toks pat kalėjimo tinklinis narvas, ta pati brutali kumščio jėga, prievarta, be pertraukos rodoma tame narve esančiame videoaparatuose ekrane. Bet tai nereiškia, kad J. Zagorskis nėra savarankiškas. Mano galva, avangardinio kino „guru“ tik įtakoją jauną dailininką ne tradicinėmis, o modernistinėmis, avangardinėmis priemonėmis igyvendinti savo sumanymą.

Tame pat Šiuolaikinio meno centre šiemet aplankiau tris, viena po kitos vykusias dailininkės kartos jaunųjų dailininkų parodas. Visoms būdingas jau ne tylusis, sovietmečiui pradėjęs reikštis, o drąsus, veržlus modernizmas, netgi prieš trisdešimt metų New Yorke kilusio Fluxus meninio judėjimo, Jurgio Macičūno meno — pokšto įtaka. Pernai jauno modernisto Donato Jankausko (Duonio) sukurta dailininkų grupė DDD lankytojus pakvietė į jų parodos „Projektas“ atidarymą. Pa-

Čiurlionio galerijoje ruoštoje parodoje „Žengiant į 2000“ (gegužės 14 d.). Sėdi iš kairės: prof. Balys Račkauskas, ses. Mercedes, Eleonora Marčiulionienė, J. Mičiulis; stovi: Algimantas Kezys, Izabelė Stončienė, Laima Krivickienė, Vanda Alekniene, Magdalena Stankūnienė, Dalia Šlenienė, Daiva Karuzaitė, Marija Ambrozaitienė, Marija Remienė, Halina Moliejienė, Vilija Eivaitė-Stancėuskienė, Algis Janušas. Nuotr. Zigmo Degučio

sak Šiuolaikinio meno centro modernistinės krypties parodų kuratoriaus Raimondo Malašausko, susirinkusi nuolatinių dailės renginių lankytojų grupė kandžiai mėgavosi ritualizuotu parodos atidarymu, susitaikiusi su faktu, kad joje nebuvo pristatytas, parodytas nė vienas šios grupės dailininko kūrinys, išskyrus patį parodos atidarymą. Atlikdami tokį veiksma, šios grupės menininkai savo ir kitų žemesnį norėjo perkelti nuo meninio objekto prie jį irėminančios visuomeninės situacijos — parodos atidarymo. Tai panašu į 1961 m. New Yorke Fluxus surengtą Le Monte Young *Kompozicijos Nr. 3* koncertą. Jo esmė ta, kad tame koncerte niekas nevyko — susirinkę klausytojai net nematė muzikos instrumento, nė vieno atlikėjo. Užtat įtūsi publika ėmė triukšmauti, laužyti kėdes. Šiaip ar taip, tai buvo Le Monte Young *Kompozicija Nr. 3*, vėliau pripažino J. Macičūnas.

Į meną — pokštą buvo panaši iki balandžio vidurio tame pat Šiuolaikinio meno centre vykusio skulptoriaus D. Jankausko (Duonio) paroda „Retrospektyva“. Tarp kitų postmodernistinių jo darbų buvo eksponuoti istorikumo kultą ironizuojantys keli M. K. Čiurlionio remiksuoti kūriniai, tarp jų ir simfoninių poemų *Miškas* ir *Jūra* variantai. Kaboją ir M. K. Čiurlionio veidai primenantis parodos autorius portretas. Duonis man sakė, kad specialiai šiam parodos eksponatui — portretui jis užsisaugino čiurlioniškus ūsus, kuriuos vėliau nusiskuto. Pasak šios parodos kuratoriaus R. Malašausko, D. Jankausko (Duonio), jungdamas klasikinio ir postmodernistinio meno principus, remikso M. K. Čiurlionį ne tik kaip giminingo alegorinio-animacinio mąstymo menininką, bet ir kaip vieną pagrindinių lietuviškos kultūros mitų.

Užuot tradicinių tapybos drobių bei grafikos lakštų jaunųjų dailininkų parodose pradeda taip pat išsivyrėti garso ir vaizdo sintezės pagrindu sukurti projektai, vėlgį pasiimti iš Vakarų postmodernizmo. Iš tokių darbų jaunųjų parodoje „Kaip tapti laimingu“ įspūdi man paliko Raimondos Drąsutytes video projektas *Nijolė*. Ekrane be pertraukos rodoma gyva lapė, jos bedvasės, grobuoniškos akys, bukas žvilganis. Kartkartėmis švysteli Vilniuje garsaus kailių salono „Nijolė“ reklama, verčianti suktumo, gudurimo simbolį — lapę suliginę su kailių salono savininkais.

Apibūdinamas tas tris čia minėtas jaunųjų parodas, modernistiniai ieškojimai pasižymintis vyresnės kartos dailininkas Vytautas Kalinauskas pasakė, kad vis dėlto tai šio amžiaus postmodernizmo tęsiniai, jo atspindžiai. Esą tai ne tradicijos, bet tendencijos, dažnai paremtos pigiu efektu. Bet V. Kalinauskas šiose trijose jaunųjų parodose aptiko ir naujų idėjų. Švieži, konceptuali jis pripažino parodoje „Nesaugūs“ eksponuotą vos dvidešimtį metų peržengusio dailininko Rimo Vaukeio objektą — instaliaciją „Kabelis“, kuriame vyrauja keturių metrų ilgio natūralaus medžio kamienas. Parodos kuratorių nuomone, šiame darbe siurrealistinėmis priemonėmis žongliuojama natūralios ir dirbtinės struktūros suvokimu. Mechaninė, žmogus naudojama, susisiekiama sistema (elektros laidai) pakeičia medžio šerdį — organiška apytakos sistema.

Vis dėlto, žvilgtelėjęs į parodos kataloge įdėtą šios instaliacijos piešinį, pajutau jo panašumą su greta esančiame J. Macičūno kabinete eksponuojamais Yoko Ono, kitų Fluxus Duonio parodoje „Retrospektyva“ eksponuojama jo pradžios burnos dantų nuotrauka, lyg du vandens lašai panaši į Fluxus pašto ženklų kolekciją *Fluxpost*.

Žinoma, Australijoje gyvenanti lietuviško, tautinio meno gerbėja ir rėmėja Kazokienė turbūt nė vienam minėtų parodų dalyviui neskirtų jos įsteigtos premijos už tautiškaumą dailėje. Negiria šių parodų ir senesnės kartos, nuo modernizmo atsiriboję Lietuvos menininkai. Bet aš linkęs pritariu Vilniaus šiuolaikinio

meno darbuotojų, menotyrininkų nuomonei, kad naujų kelių ieškantys, iš provincializmo rėmų išeinantys, po platųjį pasaulį besidairantys jauni menininkai verti dėmesio. Juk ir režisierius Juozas Miltinis, jaunystėje pabuvojęs Paryžiuje, parvažiaavęs į Lietuvą, atnaujino, išgarsino Pavenėžio, o paskui ir visos Lietuvos teatrą. Gerai pasidairęs po pasaulį, panašiai su lietuvišku kinu daro jaunas filmų kūrėjas Šarūnas Bartas. Jo filmai jau užkariauja vietą pasaulio kino ekranuose. Kelis metus pasimokęs Jono Meko „Anthology Film Archives“, kitas jaunas filmuotojas Julius Žilčiauskas — Ziz sukūrė trumpą, į poezijos haiku formą panašų trijų vaizdų kiną. Jo iniciatyva New Yorke įvyko pirmasis Tarptautinis šio naujo — trijų vaizdų kino festivalis. Modernaus meno muziejus New Yorke ne tik surengė Juliaus filmų peržiūrą, bet ir vieną įsigijo.

Negalim nepritari J. Meko žodžiams, kuriais jis padrasina svetur besimokančius, naujo ieškančius jaunus menininkus. Pasak J. Meko, „jie yra kaip bitės, renka medų iš visur. Tik tikėkimės, kad Lietuva bus jiems kaip avilys, kad Lietuva neuždarys jiems durų. Aš žiūriu į juos kaip į langus į pasaulį. Per juos daug visa ko gero, numatyto ir nenumatyto, bet visai kitokio ir kito į Lietuvą įkris. Dabar jie dar vis pilni entuziazmo. Šalto vandens dar niekas ant jų galvų nepila. Tikėkimės, kad jie tokiais pasilikis ir padės Lietuvai būt gyvai pasaulinėje, o ne tik savo dirvoj. Ne viskas auksas, kas provincijoje žiba, kartais gal tik sudužęs alaus butelis, net ir ne žėrutis“.

ČIURLIONIO GALERIJOS KOLEKCIJOS ANTROJI PARODA

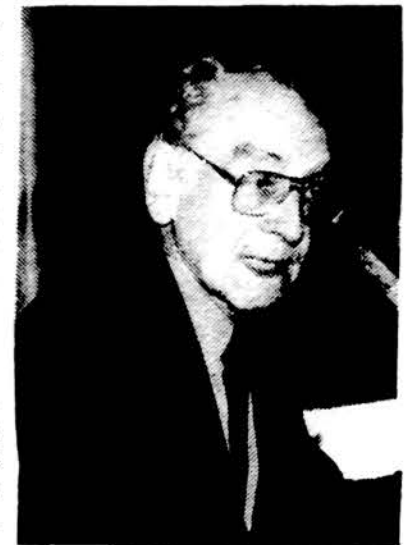
Gegužės 14 d. Jaunimo centro Čiurlionio galerija padovanojo savo lankytojams dar vieną parodą. Tai antroji galerijoje sukauptų meno turtų paroda, pavadinta „Žengiant į 2000“, kurios sumanytoja bei kuratorė — Daiva V. Karuzaitė. Pirmoji kolekcijos paroda buvo suruošta š.m. vasario 12 d., globojant Magdalenai Stankūnienei.

Parodą atidarė LB Kultūros tarybos pirmininkė Marija Remienė. Apie M. K. Čiurlionio galerijos ir jos kolekcijos įsteigimą papasakojo prof. Balys Račkauskas.

Čiurlionio galerijos kolekcija buvo pradėta rinkti prieš 40 metų su sąlyga, kad lietuvių išsivijęs kūryba sugrįžtų į gimtąją Lietuvą. Po kiekvienos parodos komisijos pripažintas geriausias darbas buvo paaukojamas kolekcijai, kurioje meno kūriniai kaupiami iki 1990 metų, kai Lietuva atgavo nepriklausomybę. Dabar darbai ruošiami perdavimui į Lietuvą.

Del susidariusių aplinkybių kolekcija bus perkelta kitur, negu anksčiau buvo skelbta, todėl galerijoje parodą bus galima pamatyti tik iki gegužės 27 d. Tad visi kviečiami dar kartą pasigėrėti menininkų darbais, tuo lietuviškosios išsivijęs kraičiu, kuriame sudėtas visų mūsų Lietuvos ilgėsys ir tikėjimas.
Violeta Drupaitė

Prof. Balys Račkauskas.

Daiva Karuzaitė.

V. Ratas. „Kaimas“, grafika.

Jaunos dailininkės ieško naujų temų savo kūrybai...

Vida Krištolaitytė. „Skalbyklos viduje“. Aliejus, 1983m.

Jurgis Mikevičius. „Gėlė“, aliejus, 1959 m.

ELISABETH LANGGAESSER

TULPĖS PAVASARIO ATOGRAŽOJ

Kvapnus bičių užimas sklinda
Iš baltų žiedų gėlyno,
Ryt kitaip bus, ah, nei šiandie,
O bus šiandie kaip kas dieną:

Tartum angelams pragyduš,
Tulpės vazose žėruoja,
Joms aukštus kambliuos pražyduš,
Dvelksmas įsias palinguoja.

Ar liks grožis nesikeitęs?
Ginasi žolė, akuotas,
Ir strėlės lengvutės greitis
Lieka skriejant užsachuotas.

Kaitrūs gėsta pakraščiuose
Švytintys ugnies prajovai,
Su žaibais ir juostom juosiai
Lieka pas miškų valdovą.

Tulpės žydi, kad sugautų
Jį, jam savo sostus rengia,
Bet iriuos krėsluos sukrautą
Valdžios lobį imt jis vengia.

Gaivų, uždarytą kvapą
Ir kitokie indai lieja,
Kai naujaji meilė tapo
Blogo burto atskleidėja.

Vien tyrumo apvaldytą
Nemarumas laiko grožį,
Kvapo vien kvapu ugdyta
Gimė ir pirmoji rozė.

1946 PAVASARIS

(Grįžus iš Švedijos surastai dukrelei)

Plūke, baltažiede,
Štai ir vėl tu čia!
Karalaite lyg skubėtu
Man suvargusiam padėti
Skirtis su kančia.

Saulė, šmaikštūs vėjai,
Vilnys ir puta!
Lyg iš aukšto pasiliejo
Džiaugsmas klumpančiam nešėjui —
Tūpsta jo našta.

Nors klaikmėn nuleido,
Kylu vėl aukštyn,
Žymu, kur varovs žeidė,
Girdis, kaip fleita jo aidi,
Grimzant požemin.

Nimfa paslaptinę
Žudančiu žvilgiu,
Melo putom kur apninka,
Smogt mane ji pasirinko
Mirtinu smūgiu.

Baltažiede brangi,
Kaip apglėbt džiugu:
Mirties upių tu išvengei,
Nesušvitus joms tau, žengiant
Nežinios taku.

Sveika, paslaugioji,
Šioj pastogėje,
Kantriai kur globoji
Širdį man, geroji
Išvaduotoja!

PAVASARIUI PRAEINANT

Greitai nužydi baltoji
Lauko gelė, ir dangs,
Slepusi vikšrų saugiojoj
Ertmėje, trupa staiga.
Pienė užpūtė lempą,
Skuba rūtenis bręst jau,
Stojasi dilgė prieš rampą,
Rašo kregždė vėjyje —
— Lyg iriam šilke išbalę —
Girk pradžių ir ženklų šalį.

Kai tą pakęsk ir skubėki
Prasmę suvokt reiškinių,
Nors tau svirpliai įkyrėtų
Antpuoliu dar smarkešniu.
Viršum mirties aš esu dar,
O išėjai gi jau tu,
Tolstas pavasaris žudo
Vilkdagio kalaviju.
Mūsų dalia — irus šilkas
Žemėje. Tu ne juo vilkis!

Elisabeth Langgäesser (1899-1960), iš Pareinės kilusi poetė ir prozininkė, nuo kurios gimimo šįmet sulaukia 100 metų. Savo poezijoje ir romanais gyvenimo reikiškumams ji duoda aukštą, transcendentinę prasmę. Jos lyriniai būdingas gamtos mistiškumas.

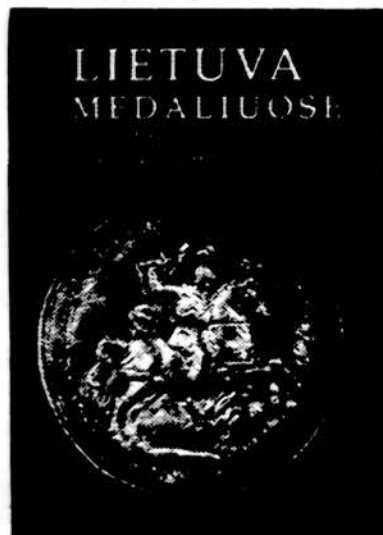
Vertė Alfonsas Tyrutis

Tulpės... Nuotr. Eltos

Leidiniai

SUSIPAŽINO SU VERTINGA KNYGA

Lietuva medaliuose. XVI a. — XX a. pradžia / Lithuania In Medals. 16th-early 20th. Leidykla „Vaga“, 1998 m. Įvadinis straipsnis, sudarymas Vinco Ruzo; dailininkas Saulius Chlebinskas. Didelio formato; 221 psl., kietais viršeliais su aplanku. Lietuvių ir anglų kalba.

Kultūros ir meno institute gegužės 13 d. kultūros darbuotojai, kolekcininkai, dailininkai aptarė albumą *Lietuva medaliuose*. Dalyvavo leidinio

sudarytojas Vincas Ruzas, Lietuvos nacionalinio muziejaus direktorė Birutė Kulnytė, kolekcininkas Zenonas Pazaras. Popietė skirta Lietuvos vardo tūkstantmečiui.

Lietuva medaliuose sulaukė nemažo Lietuvos ir užsienio skaitytojų dėmesio, nepigiai kainuojanti knyga gerai perkama. Velionio dailininko Sauliaus Chlebinsko sumaktuotas puikios poligrafijos leidinys — numizmatikos kolekcininkų pasididžiavimas, nors jie pastebi ir kai kurių specifinių albumo trūkumų.

Aptarime pabrėžta, jog šis didžiulis darbas yra svari kultūros istorijos dalis. Medalų kūrėjams tai — kūrybinis atšakos taškas, mat dailininkai ne visada turi galimybių pamatyti istorinius medalius. Iki albumo pasirodymo Lietuvoje trūko numizmatikos literatūros, tenkintasi pavieniais straipsniais.

Nacionalinio muziejaus numizmatikos skyriuje dirbantis V. Ruzas yra parengęs liuanistinių medalių katalogą, reikšmingą leidinį *Radvilų*

Žygimanto Augusto medalis. Nežinomas dailininkas. 1571. Sidabras.

ŠAKIEČIŲ KALENDORIAI

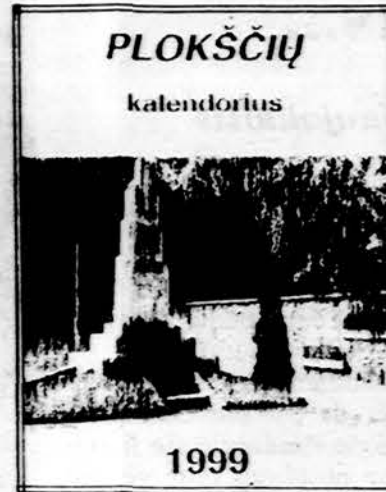
Vilniaus Zanavykų (Šakiečių) draugija pradėjo leisti Seniūnijų kalendorius. Tai nedidelės, 26-30 puslapių knygelės, naudingos kiekvienam vienos ar kitos seniūnijos gyventojui. Šakiečių draugijos pirmininkas Albinas Vaičiūnas sakė, kad šių kalendorių tikslas — ne tik praktinės žinios, bet ir supažindinimas su seniūnijos istorine praeimi, žymesnėmis kultūrinėmis vietovėmis ir asmenybėmis.

Ne pirmi metai leidžiamas Kriukų Seniūnijos kalendorius, o šiemet išleistas 1999 metų Plokščių kalendorius.

Zvilgtelekime į pastarąjį. Pirmuose puslapiuose — šių metų kalendoriaus lentelė, valstybės ir tautos šventės bei atmintinos datos. Toliau — bažnytinis metų kalendorius. Kriukų kalendoriuje dar pridėtos atleidų datos seniūnijos parapijose.

Plokščių kalendoriuje yra rašinys iš seniūnijos praeities. Pateikta Plokščių bažnyčios istorija. Pasirodo, pirmoji bažnyčia čia pastatyta dar 1670.

Atskiras skyrelis skirtas iš

seniūnijos kilusių žymesnių žmonių — kunigų, mokytojų, gydytojų, teisininkų, kultūrininkų jubiliejams. Tarp jų — 1944 m. į Vakarų pasitraukusių ir išėvijoję, JAV atsidūrusių plokštiečių pavardės ir trumpi gyvenimo ir veiklos aprašymai. Tai mokytojas Antanas Venys, 1955 m. Čikagoje išleidęs savo poezijos rinkinį *Geležiniai žiedai*, taip pat prieš 100 metų Vaiguviškių kaime gimęs kunigas Jonas Matusas, dėstęs vokiečių ir prancūzų kalbas Grands Ra-

pids, MI vyskupijos seminarijoje. Paminimas prieš 105 metus Plokščiuose gimęs visuomenės veikėjas Jonas Švedas, buvęs Cicero, IL Lietuvių

Bendruomenės apylinkės pirmininkas, o vėliau Čikagos Lietuvių Bendruomenės valdybos narys. Kriukų kalendoriuje paminimos išėvijojus rašytojo V. Tamulaučio, prelado P. Juškaičio gimimo sukaktys.

Plokščių kalendoriuje penkiasdešimtmečio proga sveikinama mokytoja K. Pušiniatienė ir gydytoja S. Valuntienė, šiltai paminima jų veikla seniūnijoje.

Kalendoriuje yra praktiški patarimų ūkininkams, šeimininkams, o taip pat svarbiausių Šakių rajono įstaigų ir seniūnijos gyventojų telefonų numeriai. Įdomios ištraukos iš 1894 m. laikraščio *Ūkininkas* — tuometinės žinios iš Plokščių gyvenimo.

Šakiečių draugijos pirmininkas Albinas Vaičiūnas sakė, kad ateinančiais metais savo kalendorius numato išleisti visos 15 rajono seniūnijų.

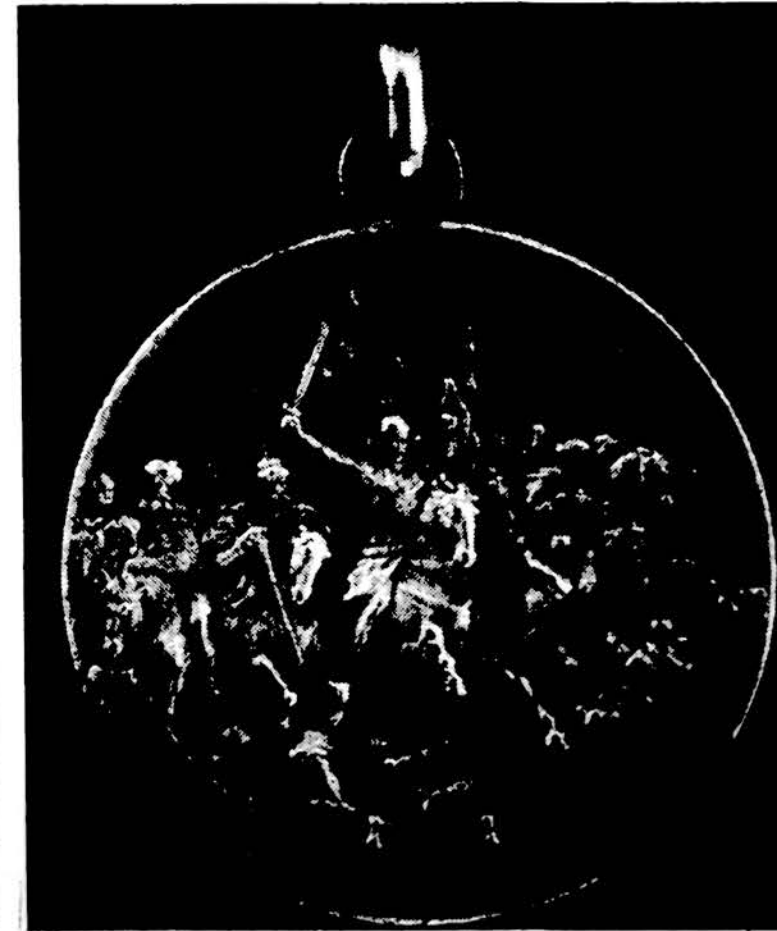
Algimantas A. Naujokaitis

LITUA ETICA

Jau devintus metus Lietuvos Mokslo akademija leidžia žurnalą *Lituanistica*. Jo temos įvairios — istorija, archeologija, kalba, literatūra, tautosaka ir etnologija. Pirmajame šių metų žurnalo numeryje (jis išėina 4 kartus per metus) Deimantas Karvelis teigia, kad laiškas XVI-XVII a. Radvilų Biržų kunigaikštystėje funkcionavo kaip vienas pagrindinių tekstinių bendravimo būdų, o jo gyvybingumą lėmė čia veikusi Radvilų dvoro pašto sistema. Lietuvos pokario istorija besidominčių skaitytojų akį patraukia Henrikio Šadžiaus straipsnis apie VKP(b) CK Lietuvos biuro vaidmenį organizuojant pirmuosius pokario tremimus. Spausdinamos įdomiausios atsiųstų į Lietuvą aukštųjų kompartijos pareigūnų raportų, laiškų, protokolų ištraukos. Lemiamas vaidmuo vykdant sovietizavimo politiką priklausė atvykusiesiems Biuro nariams M. Suslovui, F. Kovaliovui, itin kraupi figūra buvo čekistas I. Tkačenka, L. Berijos atstovas Lietuvai, tiesiogiai vadovavęs represinių struktūrų kovai prieš rezistenciją. Žurnale *Lituanistica* taip pat spausdinamas Gailučio Laukagalio straipsnis apie tai, kaip daiktavardžius linkianavo XVII a. Rytų Lietuvos autoriai. Virginija Balsevičiūtė tiria Vytauto Mačernio prozą, Solveiga Daugirdaitė — motinystės dramatiškumą Vandos Juknaitės apysakoje „Stiklo šalis“, o Skirmantas Valentas — poeto Sigito Gedos eilėraščių. Loreta Žvironaitė atsižvelgia į vaikų — savo studijoje aprašo žaidimo imitaciją lietuvių vaikų poezijoje. O štai Vida Savoniakaitė pasineria į lietuvių audinių kūrybos tyrinėjimus, teigdama, jog tradiciškumas ir originalumas buvo du svarbūs veiksniai, lėmę audinių pomėgį ir grožio supratimą. Irma Šidiškienė savo studijoje nagrinėja, ar lietuvių tautiniai drabužiai buvo puošmena ar patriotizmas. Žilvytis Šaknys aprašo kaimo jaunimo aktyvumo skirtingų kaitą — jaunuolis išgyvendavo tam tikrais apygimais veiksmais paremtą ciklą. Norėdami skaityti šį akademinį, įvairius reikiškumus giliai analizuojantį žurnalą, rašykite leidyklai „Academia“, Goštauto 12, 2600 Vilnius, Lietuva. E. A.

Vilniaus universiteto 250 metų jubiliejaus medalis. Fiodor Tolstoj. Auksas.

Žalgirio mūšio jubiliejinis medalis. Ignacy Wroblewski. 1910. Sidabras.